

13. Habermas Yu. Dogonyayuschaya revolyutsiya i potrebnost v peresmotre levyyih idey. Chto takoe sotsializm segodnya? / Yu.Habermas // Habermas Yu. Politicheskie raboty / Sost. A.V.Denezhkina; per. s nem. B.M.Skuratova. – M.: Praxis, 2005. – S. 147-178.

14. Eliade M. Istoriya veryi i religioznyih idey / M.Eliade. V 3 t. – T. 3: Ot Magometa do Reformatsii. Per. s fr. – M.: Kriterion, 2002. – 352 s.

15. Eijk van der C. Legitimacy and Electoral Abstention in European Parliament Elections / C. van der Eijk, H.Schmitt // The Legitimacy of the European Union after Enlargement / Ed.J.Thomassen. – New York: Oxford University Press Inc., 2009. – P. 208-224.

16. Nisbet R.A. Conservatism and sociology / R.A.Nisbet // American Journal of Sociology. – 1952. – Vol. 58. – P. 167-175.

17. Weber M. The Theory of Social and Economic Organization / M.Weber. – N.Y.: The Free Press; London: Collier-Macmillan Limited, 1968. – 436 p.

The article proves that despite considerable interest in the ideology of many outstanding figures of political, philosophical and sociological thought, first of all, due to its outstanding role in supporting and changing political regimes, the mechanism of its functioning, the influence on the organization of the legitimate space and the structure of the mobilization tools support in favor of one or another policy remains unclear. Ideologization was hardly seen as an instrument of legitimizing political power, which ensures the conduct of any political course as a means of management through the development of contexts, meanings, goals, criteria, ideals, strategies, beliefs, through the deconstruction of the symbolic universe and the creation of value structures for everyday activities, as a cognitive-value and strategic-operational system that forms the legitimate perception of socio-political reality.

It is substantiated that the role of ideology begins to grow with the fall of the role of religion. The task of ideology is to create vital senses and to develop a "vision of the world", hence the legitimization of political and social relations. This does not mean that religion completely loses its legitimate significance; it loses the monopoly on the legitimate interpretation of the world. Retrospectively initiating the destruction of traditionalist ideas and the main principle of political life - the divine right of the kings of humanists. Their creativity destroys the key principles of Western Christianity, which were of paramount importance as a form of ensuring the legitimization of political power. Protestantism in practice meant the cult of the text (initially biblical) as a source of legitimacy, the creation of Protestant church systems, the establishment of a relative monopoly of the state on the legitimate interpretation of socio-political reality, the gradual establishment of a free and equal personality, and, subsequently, the deployment of enlightenment and bourgeois revolutions in Europe and America. It is determined that ideology is formed in the process of seeking a new guarantee of the future, correctness, objectivity, truthfulness of understanding the world in the day after the French Revolution. Ideology is a synthesis of a systematized, comprehensive assessment of reality from the standpoint of a substantiated imaginary future, which either forces to protect the existing socio-political order or change it, and programs of action aimed at achieving an acceptable or ideal state of organization of society as a subject of social and political activity, the creator of history.

Keywords: legitimacy of power, political power, ideology, politics

УДК 321.64

ББК 66.03

Сергій Вонсович

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ПОЛІТИЧНОГО ТРАНЗИТУ С.ГАНТІНГТОНА ТА А. ПШЕВОРСЬКОГО

Зазначено, що особливості транзиту та форми його перебігу визначаються розмаїттям реалізації можливих засобів, варіантів. Доведено наявність різноманітності у виборі варіантів для реалізації завдань і подоланні проблем, за яких країна входить у транзит. Проаналізовано концепції американського політолога С. Гантінгтона, та розкрито різні аспекти політичного транзиту. Перехід до демократії визначається як процес зміни формату і характеру взаємодії провідних політичних гравців на політичному полі, який проходить ряд фаз. Першою ознакою, яка започатковує першу фазу трансформації, є поява реформаторів. За цієї фази в умовах недемократичного режиму відбувається поява лідерів – ініціаторів переходу. Друга фаза трансформації – “перехід реформаторів до влади” – означає вихід демократичних реформаторів із маргінесу в лабетах авторитаризму і здобуття ними повноцінної політичної влади. Третя фаза трансформації включає, по-перше, проведення ліберальних реформ; по-друге, утримання стабільності злібералізованого авторитарного режиму. Четверта фаза

знаменується встановленням консенсусу з реформаторами. Становлення цієї фази зумовлено приходом до влади реформаторів, які готові до проведення демократизації. Зміст п'ятої фази трансформації – “кооптування опозиції”, визначається появою опозиційної реформаторам політичної сили.

Розкрито і проаналізовано лібералізацію та демократизацію як етапи політичного транзиту А.Пішеворського. Зроблено висновки, за якими лібералізація здатна розвиватися у двох протилежних напрямках: або призвести до продовження змін, або спровокувавши репресії, посилити попередній авторитарний режим. Констатовано, що під час трансформації “згори” більшою є вірогідність продовження змін. Перша її стадія називається “вивільнення” з під авторитаризму. Вихід із “лежачого” авторитаризму може відбутися у середині авторитарного блоку між реформаторами і поміркованими, серед опозиції. Щодо другої стадії демократизації – “конститування” демократії, то тут А. Пішеворський, залежно від кореляції авторитарного і опозиційного блоків, виділяє три варіанти розвитку подій. Послідовність третьої стадії демократизації визначається “суперництвом” сил, які борються проти авторитаризму і проходить шляхом заключення політичних угод (пактів) між очільниками політичних сил (партій).

Ключові слова: демократія, транзит, перехід, компаративний аналіз, тоталітаризм.

Актуальність представленого дослідження полягає у тому, що модель політичного транзиту можна розглядати у якості динамічної форми, яка визначає кордони транзиту недемократичних країн до демократії, а також зумовлює вектор розвитку транзитивних країн.

Особливості транзиту та форми його перебігу визначаються розмаїттям реалізації можливих способів, варіантів. Також має місце різноманітність у виборі різних варіантів для реалізації завдань і подоланні проблем, за яких країна входить у транзит. Наш підхід засновується на аналізі вихідних позицій, моделей політичного транзиту, що запропонували американські політологи С.Гантінгтон і А. Пішеворський. Проте, вказана позиція вимагає як теоретичних, так і практичних уточнень, доведень. Саме вирішенню цього питання й присвячено наше дослідження

За таких вихідних позицій доцільно, на наш погляд, проаналізувати концепцію американського політолога С. Гантінгтона [3,с.122]. Незважаючи на те, що С. Гантінгтон вибудовував типологічний модельний ряд політичного транзиту з оперттям на процеси демократизації глобального характеру, які проходили до 1990-х років, це без сумніву, викликає значний інтерес і для аналізу транзитивних процесів у XXI столітті. Перехід до демократії С.Гантінгтоном визначається як процес зміни формату і характеру взаємодії провідних політичних гравців на політичному полі, який проходить ряд етапів. Ним виокремлено такі моделі демократизації країн, які відносяться до “третьої хвилі”: “трансформація”, “заміна”, “перестановка”. Заключним етапом стає консолідація нового режиму.

Модель “трансформація” автором розглядається як основна у переході до демократії, оскільки завдяки цьому варіанту 16 із 35 транзитивних країн “третьої хвилі” стали демократичними. Значну увагу звернено на те, що у процесі транзиту і зміні режиму провідна роль належить еліті влади (період “трансформації”). Саме еліта є ініціатором заміни попереднього режиму на демократію. С. Гантінгтон акцентує увагу на тому, що саме така модель переходу до демократії стала визначальною для Бразилії та Іспанії, а серед посткомуністичних країн – для Угорщини. Проте, у порівнянні з Іспанією, у Бразилії такий різновид демократичного переходу тривав значно довше. Тому саме приклад Іспанії був моделлю для подальшої демократизації у країнах Латинської Америки і Східної Європи.

У цій моделі переходу, яка є складно сконструйованою, трансформація включає п'ять фаз, причому чотири – проходять за авторитаризму. Як відзначав С. Гантінгтон, процес трансформації включає: 1) наявність реформаторів; 2) здобуття реформаторами влади; 3) суперечності лібералізації; 4) встановлення консенсусу із консерваторами; 5) кооптація опозиції.

Отже, першою ознакою, яка започатковує першу фазу трансформації, є поява реформаторів. За цієї фази в умовах недемократичного режиму відбувається поява лідерів – ініціаторів переходу. С.Гантінгтоном виокремлені мотиватори, які спонукають таких лідерів дієво виступати щодо проведення політичних реформ.

Друга фаза трансформації – “перехід реформаторів до влади” – означає вихід демократичних реформаторів із маргінесу в лабетах авторитаризму і здобуття ними повноцінної політичної влади. Зазвичай, реформатори приходять до влади трьома шляхами: настання смерті авторитарного лідера; авторитарна система сама робить зміну влади; відсторонення попереднього лідера від влади. У авторитарних та посттоталітарних суспільствах закріплення у владі реформаторів логічно завершує розвиток глобальних ліберальних тенденцій, які латентно, під впливом соціально-економічної ситуації, знаходилися у надрах суспільства. Власне, це означає започаткування третьої фази трансформації суспільства.

Третя фаза трансформації включає, по-перше, проведення ліберальних реформ; по-друге, утримання стабільності злібералізованого авторитарного режиму. Для цієї фази втілення у життя ліберальних реформ супроводжується неквапливістю реформаторів у проведенні широкомасштабних демократичних реформ, що має на меті збереження існуючого авторитарного режиму. Завдяки такій подвійній політиці, ліберальні реформатори, які змінили у владі консервативні сили, як правило, стають тимчасовими фігурами. У підсумку, ліберальні реформатори відходять від влади, звільняючи місце демократично налаштованим реформаторам або консерваторам.

“Четверта фаза” знаменується встановленням консенсусу з реформаторами. Становлення цієї фази зумовлено приходом до влади реформаторів, які готові до проведення демократизації. Проте, не слід нехтувати тим чинником, що серед військової або партійної еліти консервативного спрямування є зацікавлені у гальмуванні або зупинці процесу змін. За такої ситуації реформаторські уряди, маючи на меті не допустити зупинки проведення демократичних перетворень, використовують ряд протидієвих заходів. Такі заходи мають на меті нейтралізацію консервативної опозиції, ослабивши або ідеологічно переорієнтувавши її. На цій фазі транзиту реформатори змушені, йдучи на поступки консерваторам, здійснювати відступи від демократичних перетворень.

Зміст п'ятої фази трансформації – “кооптування опозиції”, визначається появою опозиційної реформаторам політичної сили.

За С. Гантінгтоном, вже в межах п'ятої фази владна еліта реформаторів втрачає контроль над ситуацією в країні. Це змушує її до проведення реального діалогу з опозицією. Тому для успішного завершення процесу транзиту важлива роль належить поміркованості з боку демократично налаштованої опозиції, її конструктивізм у політичному процесі на останній фазі трансформації.

Інша модель транзиту – модель “заміни” включає три стадії “перманентної боротьби”: 1) боротьбу з режимом з метою його повалення; 2) повалення режиму; 3) продовження боротьби після повалення режиму. Під час “заміни” позиційний статус реформаторів може бути відсутнім, або ж їхні позиції є слабкими. Серед правлячого політичного класу переважають консерватори, які відстоюють збереження політичного режиму. За таких умов поступово посилюється роль опозиції, яка своєю дієвістю сприяє зміцненню демократизації і послабленню владної еліти до повного її зміщення з політичної арени. Натомість конфлікт посилюється з приходом до влади колишніх опозиціонерів. Угрупування, які утворюють новий уряд, визначаються поміж себе щодо характеру режиму.

Власне, за С. Гантінгтоном, відзначається той факт, що до 1990 року в країнах “третьої хвилі” демократії варіант “заміни” траплявся лише у шести випадках. Не часто “заміна” відбувалася під час переходу від однопартійної системи (1 випадок із 11)

і військових режимів (2 випадки із 16). Найбільш поширеною “заміна” була під час переходу від особистої диктатури (3 випадки із 7).

Третя модель транзиту до демократії позначається С.Гантінгтоном як модель “перестановки”. Зазначена модель є проміжною між “трансформацією” і “заміною”. Тяглість демократизації політичного режиму в умовах “перестановки” визначається як спільний результат діяльності як правлячої еліти, так і опозиції. Під час “перестановки” владну еліту, оскільки вона здатна до обговорення режимної зміни, однак не спроможна бути їх ініціатором, варто підштовхувати до перемовин із опозицією. У опозиції простежується впливовість і сила з числа прихильників поміркованих поглядів. Вони домінують над антидемократичними радикалами, але усунути владну еліту не спроможні. Тому переговори із владною елітою є нагальною потребою. На думку С. Гантінгтона, під модель “перестановки” підпадають близько 11 випадків лібералізації чи демократизації із 35, що відбувалися у 70-80 – х роках ХХ століття. До таких країн він відніс Польщу, Чехію, Уругвай, Південну Корею. Багато елементів “перестановки” сприяло зміні режимів у Болівії, Гондурасі, Нікарагуа, Сальвадорі. Модель “перестановки” у ПАР С.Гантінгтон позначив 1980 – 90-ми роками, а Монголія і Непал у зазначений часовий період тільки розпочинали рух у цьому напрямку [5].

Аналіз концепції С. Гантінгтона дає підстави констатувати, що до 1990 року найпоширенішою із наведених моделей переходу до демократії серед країн “третьої хвилі” була “трансформація”, “заміна” зустрічалася нечасто. Проте, враховуючи складність своєї концепції, С Гантінгтон, вибудовує ряд моделей демократичного переходу із застосуванням динамічного підходу. При цьому ним концептуально виокремлюються п’ять типів моделей демократизації: “циклічну”, модель “другої спроби”, модель “перерваної демократії”, модель “прямого переходу”, та модель “деколонізації”. Розглянемо зазначені моделі детальніше.

1. Циклічна модель транзиту характеризується періодичною змінюваністю демократичних і авторитарних режимів. 2. Для моделі “другої спроби” характерною є “вторинна” демократизація, оскільки перша спроба демократизації була змінена встановленням авторитарного режиму. 3. Модель “перерваної демократії” характеризується встановленням демократії. Однак попереднє стале існування перервалося внаслідок встановлення авторитарного режиму. 4. Модель “прямого переходу” характеризує встановлення демократії у країнах, у яких відсутній досвід у минулому демократії. 5. Модель “деколонізації”, для якої характерним є встановлення демократії після отримання/здобуття незалежності.

Так, із використанням “циклічної” моделі розвитку, демократичний транзит проходив загалом у латиноамериканських країнах: Аргентині, Бразилії, Перу, Болівії, Еквадорі. Також, за аналогією, можна додати Нігерію і Туреччину. За принципом моделі “другої спроби” демократичний транзит у різноманітних варіантах був здійснений у Австрії, Венесуелі, Італії, Колумбії, Німеччині та Японії. С. Гантінгтон до цієї групи країн відносить Іспанію, Португалію, Грецію, Корею, Чехію, Польщу. Країнами, які використали модель “перерваної демократії”, були Індія, Філіппіни, Уругвай і Чилі у 1970-х роках. В Індії і Філіппінах розвиток демократії був перерваний демократично обраною урядовою елітою. В Уругваї – легітимно обраною, цивільною і військовою елітою, у Чилі – військовою елітою, яка скинула законно обраний режим.

Дослідник зазначав, що до моделі “прямого переходу” можуть наблизитися такі країни “третьої хвилі демократизації”, як Румунія, Болгарія, Тайвань, Мексика, Гватемала, Гондурас, Нігерія. Для цих країн важливою і необхідною умовою транзиту є факт демократизації на консолідаційних засадах [4].

Серед країн “третьої хвилі демократизації”, які демократизували політичну систему із застосуванням моделі “деколонізації”, С. Гантінгтон виділяє низку країн, які були британськими колоніями і стали незалежними за часів “другої хвилі”. Це – Папуа-Нова Гвінея і низка країн карибського басейну [6,р.218].

Необхідно відзначити, що близькими гантінгтонівській концепції переходу до демократії стали міркування американського політолога А. Пшеворського. Дещо іншим, але концептуально близьким чином А. Пшеворськи змістовно розкриває етапи політичного транзиту: лібералізацію і демократизацію. Крім цього, він виділяє в етапі демократизації три стадії: “вивільнення”, “конституювання” і “суперництво”. Власне, робиться акцент на змісті та розкритті внутрішніх причин поведінки тих сторін, які беруть участь (взаємодіють) у діалозі (конфлікті) під час політичного транзиту.

Першому етапові лібералізації політичного транзиту властива нестабільність. Він може здійснюватися у двох напрямках: “згори” або “знизу”. Це залежить від першопричини: розколі владної структури або силі масового руху населення. Лібералізація здатна розвиватися у двох протилежних напрямках: або призвести до продовження змін, або спровокувавши репресії, посилити попередній авторитарний режим. Під час трансформації “згори” більшою є вірогідність продовження змін. Нагнітають ситуацію і доводять її до конфронтації найчастіше дії “знизу”, яка може перейти у революційну руйнацію політичної системи. У випадку, коли зміни продовжуються, відбувається демократизація як етап політичного транзиту. Перша її стадія називається “вивільнення” з під авторитаритаризму. Вихід із “лещат” авторитаризму може відбутися у середині авторитарного блоку між реформаторами і поміркованими, серед опозиції. А. Пшеворськи визначає умови для компромісу: реформатори і помірковані опозиціонери досягають угоди щодо демократичних інститутів, у яких їх соціальні групи, мали б значний вплив; реформатори можуть спонукати до співпраці іншу частину еліти або ж нейтралізувати їх; здійснення помірного контролю за радикалами в опозиції.

Зазначені три умови визначають спільність дій реформаторів і поміркованих. Домовленості між ними мають спонукати прихильників діяти разом з носіями реформування системи, а також пригальмовувати активність з боку радикалів. Подальший розвиток перехідного процесу залежить від угод між учасниками політичного компромісу, яких залучають “знизу”.

Щодо другої стадії демократизації – “конституювання” демократії, то тут А. Пшеворськи, залежно від кореляції авторитарного і опозиційного блоків, виділяє три варіанти розвитку подій. Також слід звернути увагу, що “конституювання” демократії відбувається насамперед шляхом переговорів. Варіанти розвитку, на думку дослідника, такі: відоме і не рівноцінне співвідношення сил; відоме і рівноцінне співвідношення сил; невідоме співвідношення сил. Інститути, які закріплюються у часовому просторі переважно однієї із сил на першому етапі, є міцними до моменту зміни умов, що спричинили їхню появу. Інститути, які утворилися як тимчасові у другому варіанті, можуть отримати силу конвенції, але за умови, якщо вони протримаються тривалий період часу. Інститути, що виникли на третьому етапі, вірогідніше за все, збережуться й надалі, незважаючи на зміни ситуації.

Послідовність третьої стадії демократизації визначається “суперництвом” сил, які борються проти авторитаризму і проходить шляхом заключення політичних угод (пактів) між очільниками політичних сил (партій). Зокрема, А. Пшеворськи визначив пакти: такі, що розподіляють урядові інституції незалежно від результатів виборів; такі, у яких визначені основні політичні орієнтації; такі, що виключають, а за необхідності й придушують політичних аутсайдерів [6,р.88].

На основі прикладів дослідник показує успішну роль пактів під час проведення демократичних трансформацій у деяких країнах Південної Європи і Латинської

Америци. Завдання таких пактів, на його думку, є у захисті зароджуваних, але ще слабких, демократичних інститутів через зменшення загострення конфліктів, які зумовлені зміною політичного розвитку і кадровою політикою у будь-якому транзитивному суспільстві.

А. Пшеворськи уточнює, що перехід до демократії і сама демократія, є “царина невизначеності”, оскільки остання не займається передбаченням майбутнього. Звідси витікає, що “... демократія – не єдиний можливий підсумок процесу переходу: коли настає кінець диктатури, допустимі різні стратегії розвитку. Руйнація авторитарного режиму може набути зворотного характеру, або ж у підсумку призвести до диктатури нового зразка. І, якщо демократична держава нібито й склалася, вона не обов’язково буде самодостатньою; діяльність демократичних інститутів може систематично призводити до таких результатів, які стимулюють політично активні сили, спроможних підірвати ці політичні інститути. Отже, стійка демократія – це тільки один із можливих виходів процесу руйнування авторитарних режимів” [1,с.62]. Головною рисою сучасної демократії є її консолідація, тобто гарантія визначеності демократичних процедур. У моделі А. Пшеворським виокремлені два періоди процесу переходу до демократії: 1) Лібералізація. Для неї характерною є нестабільність і різноспрямованість розвитку процесів всередині системи. Результатом може бути зміцнення наявного авторитарного режиму або ж перехід до першої стадії наступного періоду. 2) Демократизація, що складається із двох стадій: а) стадія звільнення від авторитарного режиму; б) стадія конструювання демократичного управління [2,р.3–10].

Крім того, виокремлюється у процесі транзиту демократизація як держави, так і сфери соціальних відносин. Так, перша складова стосується демократизації політичних інститутів, а друга – процесу, який демократизує політичний режим. Зазначенні процеси проходять паралельно і впливають один на одного. При цьому вважається, що при демократизації політичних інститутів під час перехідного періоду можливі різні ситуації. Їхня поява зумовлюється цілями і ресурсами конкретних політичних сил і змісту конфліктів, які можливі під час транзиту. Вагомого значення у перехідні періоди дослідник надає опозиції, яка здатна своїми діями, прямо чи опосередковано, впливати на перебіг перетворень. Руйнація авторитарного режиму зовсім не означає встановлення саме демократії.

Однак встановлення демократії ще не означає, що вона буде міцною. Під час розвалу авторитарного режиму можуть виникати різноманітні комбінації щодо розподілу цілей і ресурсів політичних сил. Їхнє розташування є визначальним у структурі конфліктів, які виникають після краху авторитарного режиму. За цього А. Пшеворськи виокремлено п’ять можливих сценаріїв розвитку даної ситуації: неспроможність встановлення жодного демократичного інституту і політичні сили змагаються за нову диктатуру. Зазвичай, подібна конфліктна ситуація зумовлюється політичною роллю релігії, мови, історії і найменше піддається інституціональному вирішенню; неспроможність утвердження демократичних політичних інститутів, однак політичні сили доходять компромісу визнати демократію як тимчасове рішення; за умови боротьби політичних сил щодо встановлення диктатури, коли вони надають різну перевагу конкретним інституційним структурам (наприклад, щодо форм державного устрою) [6].

Внаслідок цих обставин, можуть бути такі варіанти розв’язку даної ситуації: 1) будь-яка структура буде прийнята тимчасово (набуде форми пакту), а потім утвердиться; 2) відкритий конфлікт, який може перерости у громадянську війну або диктатуру; за умови встановлення окремих демократичних інститутів їх збереження залежить від суперництва політичних сил, які погоджуються на недієздатні

інституційну структуру; "...деякі демократичні інститути могли б зберегтися і коли їх встановлюють, вони дійсно виявляються міцними" [1,с.94].

Таким чином, за будь-якої ситуації пактова домовленість між усіма політичними силами заради збереження новонароджених інститутів демократії знижує загострення конфліктів. Особливо це стосується першого етапу демократизації – звільнення від авторитарного режиму. Скажімо, під час досягнення компромісу між реформаторами (у середині авторитарного блоку) і "поміркованими" (у середині опозиції). Роль переговорів у процесі реформ значно зростає на етапі демократизації – конструювання демократичного правління.

Власне, аналіз сценаріїв політичного транзиту А. Пшеворськи засновував на теоріях ігор і раціонального вибору. Кожна із фаз демократизації є грою чотирьох політичних груп. По дві групи у керівництві авторитарного режиму і у таборі опозиції: консерватори, реформатори, "помірковані" і радикальна опозиція. Увесь політичний перехід є послідовною грою цих чотирьох акторів. Вона може завершитись status quo, диктатурою, твердою диктатурою, пом'якшеною диктатурою, повстанням, демократією без гарантій і демократією з гарантією. Конкретний результат залежить від інформованості переваг і правильності раціонального вибору кожної групи, але передусім – реформаторів і "поміркованих" опозиціонерів на кожному ігровому роздоріжжі [2,с.43].

Отже, підсумовуючи результати дослідження, ми дійшли наступних висновків. По – перше, особливості транзиту та форми перебігу визначаються розмаїттям реалізації його можливих способів, варіантів. По – друге, враховуючи складність своєї концепції, С Хантінгтон вибудовує ряд моделей демократичного переходу із застосуванням динамічного підходу. Перехід до демократії С.Гантінгтоном визначається як процес зміни формату і характеру взаємодії провідних політичних гравців на політичному полі. По – третє, А. Пшеворськи робить акцент на змісті та розкритті внутрішніх причин поведінки тих сторін, які беруть участь (взаємодіють) у діалозі (конфлікті) під час політичного транзиту. Як бачимо, що із переліку можливих варіантів перехідного періоду за А. Пшеворськи, результат політичного транзиту визначається високим ступенем невизначеності.

1. Пшеворский А. Демократия и рынок. Политические и экономические реформы в Восточной Европе и Латинской Америке. Пер с англ. / Под ред. проф. Бажанова В.А. / А.Пшеворский – М.: "Российская политическая энциклопедия" (РОССПЭН), 2000. –320 с.
2. Пшеворский А. Переходы к демократии / А. Пшеворский // Путь. – 1993. – №3. – С. 3–56.
3. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века / С.Хантингтон. – М.: РОССПЭН, 2003. – 368 с.
4. Huntington S. After Twenty Years: The Future of the Third Wave / S. Huntington // Journal of Democracy. – 1997. – October, Vol. 8, № 4. – P. 3–12.
5. Huntington S. Democracy's Third Wave / S. Huntington // Journal of Democracy. – 1991. – Spring, Vol. 2, № 2. – P. 12–34.
6. Przeworski A. Some problem in the Study of the Transition to Democracy / A. Przeworski // Transition from Authoritarian Rule: Prospects of Democracy. Pt. I-IV. – Baltimore and London: Johns Hopkins University Press, 1986. – P.47–110.

References

1. Pshevorskij A. Demokratiya i rynek. Politicheskie i ekonomicheskie reformy v Vostochnoj Evrope i Latinskoj Amerike. Per s angl. / Pod red. prof. Bazhanova V.A. / A.Pshevorskij – М.: "Rossijskaya politicheskaya ehnciklopediya" (ROSSPEHN), 2000. –320 s.
2. Pshevorskij A. Perekhody k demokratii / A. Pshevorskij // Put'. – 1993. – №3. – S. 3–56.
3. Hantington S. Tretya volna. Demokratizatsiya v kontse XX veka/ S.Hantington. – М.: ROSSPEN, 2003. – 368 s.
4. Huntington S. After Twenty Years: The Future of the Third Wave / S. Huntington // Journal of Democracy. – 1997. – October, Vol. 8, № 4. – P. 3–12.

5. Huntington S. Democracy's Third Wave / S. Huntington // Journal of Democracy. – 1991. – Spring, Vol. 2, № 2. – P. 12–34.
6. Przeworski A. Some problem in the Study of the Transition to Democracy / A. Przeworski // Transition from Authoritarian Rule: Prospects of Democracy. Pt. I-IV. – Baltimore and London: Johns Hopkins University Press, 1986. – P.47–110.

The article deals with the peculiarities of transit and the form of its flow determined by the diversity of the implementation of possible means and options. Diversity has been proved in the choice of options for the implementation of tasks and overcoming the problems in which the country is in transit. The concepts of American political scientist S. Huntington are analyzed, and various aspects of political transit are revealed. The transition to democracy is defined as a process of changing the format and nature of the interaction of leading political players in the political field, which takes place in a number of phases. The first sign that initiates the first phase of transformation is the emergence of reformers. In this phase, under the conditions of the undemocratic regime, the appearance of leaders - initiators of the transition takes place. The second phase of transformation - the "transition of reformers to power" - means the emergence of democratic reformers from the margin in the labyrinth of authoritarianism and their full political power. The third phase of transformation involves, firstly, carrying out liberal reforms; and secondly, the maintenance of the stability of the liberalized authoritarian regime. The fourth phase is marked by the establishment of a consensus with the reformers. The formation of this phase is made up due to the ready for democratization reformers' coming to power. The content of the fifth phase of transformation - "co-optation of the opposition" is determined by the emergence of oppositional reformers of political power.

The liberalization and democratization as stages of A. Przeworski political transit are found out and analyzed. The conclusions prove that liberalization can develop in two opposite directions: either to lead to continuation of changes, or to provoke repression, to strengthen the previous authoritarian regime. It is stated that during the transformation "from above" the probability of continuation of changes is greater. Its first stage is called "liberation" from authoritarianism. An exit from the "grip" of authoritarianism can take place in the middle of an authoritarian bloc between reformers and moderate leaders, among the opposition.

As for the second stage of democratization - the "constitution" of democracy, here A. Przeworski, depending on the correlation of the authoritarian and opposition blocs, identifies three variants of the development of events. The sequence of the third stage of democratization is determined by the "rivalry" of forces struggling against authoritarianism and has its way of political agreements (pacts) between the leaders of political forces (parties).

Key words: democracy, transit, transition, comparative, totalitarianism

УДК УДК 32(091)-042.62:378
ББК 66.01.1

Тетяна Мадрига, Юлія Кобець

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА

В статті здійснено спробу дослідження особливостей розвитку політичної науки і форм професійної комунікації в таких країнах, як Сполучені Штати Америки, Канада, Франція, Великобританія, Чехія, Україна, Росія, Білорусія, Молдова, Узбекистан. Зроблено висновки про різні часові періоди інституціоналізації політичної науки в досліджуваних країнах, що пов'язано з особливостями історичного розвитку.

Ключові слова: політологія, політична наука, асоціація, політика, вища школа.

В усі часи, а в наші дні особливо, політика виявляє важливий, інколи доленосний вплив на життя людей і цілих спільнот. Вона нерозривно пов'язана з найглибшими основами людської цивілізації.

Особливо зростає роль та значення політики в переломні історичні періоди, коли піддаються радикальній трансформації основи життєустрою людей, їх ідеали, цінності, світоглядні установки, орієнтації. Велике навантаження лягає на науки, покликані осмислювати політичне життя, політичні відносини, політичну діяльність в Україні,